

جایگاه امیرالمومنین علی (علیه السلام) از زبان خودشان در نهج البلاغه

معصومه ابوئی^۱

چکیده

جایگاه حضرت امیرالمومنین علی (علیه السلام) از زبان خودشان در نهج البلاغه با توجه به روش توصیفی و تحلیلی و کتابخانه‌ای انجام شده، در این مقاله که هدف از این تحقیق الگو قرار دادن وجود مولای متقیان علی (علیه السلام) و راه و روش ایشان در زندگی به عنوان الگویی نمونه برای عصر حاضر است، که هزاران الگوی غلط در جامعه وجود دارد. کارهای انجام شده و این مقاله به بررسی خطبه‌ها و دسته‌بندی آنها در بحث فضائل و مظلومیت امام علی علیه السلام و بررسی نامه‌هایی که حضرت به خلفا یا عوامل حکومتی فرستاده و نیز حکمت‌هایی که ایشان در کتاب شریف نهج البلاغه به آن پرداخته است این مقاله شناخت اقشار مردم را نسبت به مولا امیرالمومنین علی (علیه السلام) تا حدود زیادی بالا برده و و بینش افراد جامعه را به مقام امامت و پیشوایی اسلامی و جامعه اسلامی افزایش داده است.

کلید واژه‌ها: امیرالمومنین (علیه السلام)، جایگاه، خلافت، ولایت، نهج البلاغه،

^۱ طلبه سطح دو حوزه علمیه کوثر خاتم. ۰۹۱۶۲۵۴۲۷۹۳.

مقدمه

داشتن الگوی صحیح تاثیر بسزایی در انتخاب مسیر صحیح زندگی دارد و در عصر زمانی که ما در آن زندگی می‌کنیم، الگوهای ناسالم با شیوه‌های خیلی زیبا و جذاب معرفی می‌شوند هر کسی آن الگوها را الگوی خود قرار داده از مسیر کمال خود دور می‌شود، این می‌طلبد ما که در دین اسلام بهترین الگوهایی را داریم همچون ائمه اطهار که باید به بهترین شیوه معرفی کنیم تا همه اقشار جامعه جذب این بزرگواران شوند. از آنجایی که هر کس خودش را بهتر از افراد دیگر می‌شناسد.

در این مقاله سعی بر این شده تا امیرالمومنین را از زبان خودش معرفی کنیم تا برای الگو پذیری همه ی اقشار جامعه موثر باشد. این نوشتار با شیوه کتابخانه‌ای و با مراجعه به قرآن و نهج البلاغه، منابع معتبر تاریخی با روش توصیفی گردآوری شده و موضوع را مورد بررسی قرار داده است. پژوهش انجام شده در مورد پیشینه‌ی این تحقیق و این موضوع نشان می‌دهد که مهم‌ترین آثاری که به این موضوع پرداخته است از قرار ذیل می‌باشد:

۱_ کتاب علی از زبان علی نویسنده: محمدیان، محمد. سال چاپ ۱۳۹۶ در این کتاب احادیث زیادی در باب فضائل مولا علی (ع) آمده که قابل تحمل برای اثبات جایگاه امیرالمومنین و امامت ایشان است.

۲_ مقاله اثبات امامت امیرالمومنین علی علیه السلام از طریق حدیث وصایت از منابع شیعه و اهل سنت این مقاله در مورد اثبات جایگاه امام علی (علیه السلام و احادیث و سندهایی که از نبی مکرم اسلام در مورد جانشینی بعد از خود گفته بسیار زیبا حق به جانب جایگاه امیرالمومنین علی علیه السلام را گفته‌اند

۳_ پایان نامه امامت و خلافت از منظر نهج البلاغه با تاکید و نقد شبهات تفاوت با کار ما این است که پایان نامه با توجه به موضوع خاصی که دارد کمتر به تحلیل مسائل سیاسی تاریخی برای اثبات جایگاه امیرالمومنین پرداخته است

حال بهترین سوال مطرح شده در این زمینه به قرار زیر است

سوال اصلی: ۱- امام علی (علیه السلام) در نهج البلاغه جایگاه خود را چگونه تبیین می‌کند؟

سوالات فرعی: ۱_ با توجه به خطبه‌های نهج البلاغه امام علی (علیه السلام) از چه جایگاهی برخوردار است؟

۲_ از منظر حکمت‌های نهج البلاغه امام علی (علیه السلام) از چه جایگاهی برخوردار است؟

۳_ با توجه به نامه‌های نهج البلاغه امام علی (علیه السلام) از چه جایگاهی برخوردار است؟

۱- جایگاه امام علی (علیه السلام) از منظر خطبه‌ها

۱_۱_ مظلومیت امیرالمومنین علی (علیه السلام) :

امام علی (علیه السلام) مولایی مظلوم بودن که از مظلومیت‌های ایشان هرچه گفته شود کم است. مظلومیت مولا امیرالمومنین علی (علیه السلام) در عصر خود را می‌توان از خطبه‌های ایشان در نهج البلاغه تا حدودی که عقل گنجایش آن را داشته باشد درک کرد و فهمید چه بسیار مردم کوفی که دل امام را خون کردند، مولای متقیان در خطبه‌های متعددی به خداوند سوگند یاد کردند و از غفلت و دورویی و ناآگاهی‌های مردم گفتند و فرمودند :

مردم نمایان نامرد! ای کودک صفتان بی‌خرد
که عقل‌های شما به عروسان پرده‌نشین
شبهت دارد. چقدر دوست داشتم که شما را
هرگز نمی‌دیدم و هرگز نمی‌شناختم،
شناسایی شما سوگند به خدا که به جز
پشیمانی حاصل نداشت و اندوهی غم بار
سرانجام شد. خدا شما را بکشد که دل من از
دست شما پر خون است و سینه‌ام از خشم
شما مالا مال است. جرعه‌های غم و اندوه را
جرعه جرعه به من نوشاندید و با نافرمانی و
ذلت‌پذیری راء و تدبیر مرا تباه کردید.^۱

^۱ نهج البلاغه، خطبه: ۲۷.

مولا علی (علیه السلام) برای جلوگیری از تفرقه در جامعه مسلمین، از حق خود گذشتند و سکوت اختیار کردند، اما این سکوت به معنای رضایت ایشان نبود، بلکه نشانه‌ی مظلومیت و تقیه بود.

حضرت به اجبار در خانه نشستند و از حق خود دفاع نکردند و این موضوع باعث سالها انزوای ایشان شد و تحت فشار سیاسی نیز قرار گرفتند^۱

حضرت علی (علیه السلام) بارها در خطبه‌های خود به ذات اقدس الهی قسم یاد کردند که صبر علی (علیه السلام) را هیچ کس نداشته و ندارد ایشان در موارد گوناگون چون غصب خلافت و توهین و تحقیر مردمان ناهل سکوت کرده و برای حفظ مصالح جامعه اسلامی و وحدت همه مشکلات را تحمل نموده.

تا جایی که حضرت می‌فرمایند:

که پس از وفات پیامبر و بی‌وفایی یاران به اطراف خود نگاه کردم یاری جز اهل بیت خود ندیدم (که اگر مرا یاری کنند کشته خواهند شد) پس به مرگ آنان رضایت ندادم چشم پر از خار و خاشاک را به ناچار فرو بستم و با گلولی که استخوان شکسته در آن گیر کرده بود جام تلخ حوادث را نوشیدم و خشم خویش را فرو خوردم و بر نوشیدن جام تلخ‌تر از گیاه حنظل شکیبایی کردم.^۲

از همه دردآورتر بیانات مولایمان علی بن ابی طالب آن هنگامی است که همسرشان فاطمه زهرا سلام الله علیها را دفن می‌کردند و با پیامبر خدا، درد و دل می‌نمودند، بسیار حضرت با اندوه، سخنان زیبایی را به زبان می‌آورد و می‌فرماید:

^۱ .التهدیب، شیخ طوسی، ص ۳۰.

^۲ .نهج البلاغه، خطبه ۲۶.

از این پس اندوه من جاودانه و شب‌هایم، شب
زنده داری است تا آن روز که خدا خانه
زندگی تو را بر من برگزیند. به زودی
دخترت تو را آگاه خواهد ساخت که امت تو
، چگونه در ستمکاری بر او اجتماع کردند، از
فاطمه سلام‌الله علیها پیرس و احوال
اندونناک مرا از او خبر بگیر، که هنوز
روزگاری سپری نشد و یاد تو فراموش
نگشته است.^۱

مظلوم عالم امام علی علیه السلام حتی در میان کسانی که خود را شیعه او می‌دانند هم مظلوم
است چرا که حتی یک بار هم نهج البلاغه را نخوانده‌اند و نتوانستند تنهایی و غربت مولا را
درک کنند. چنانچه حضرت در خطبه شقشقیه می‌فرمایند:

آگاه باش سوگند به خدا که پسر ابی قحافه
(ابی بکر) خلافت را مانند پیراهنی پوشید
حال آنکه می‌دانست من برای خلافت (از
جهت کمالات علمی و عملی) مانند قطب
وسط آسیاب هستم. علوم و معارف ز
سرچشمه فیض من مانند سیل سرازیر
می‌شود، هیچ پرواز کننده‌ای در فضای علم
و دانش به اوج رفعت من نمی‌رسد. پس
جامعه خلافت را رها و پهلوا از آن تهی
نمودم و در کار خود اندیشه می‌کردم که آیا
بدون دست (نداشتن سپاه و یاور) حمله
کرده (حق خود را مطالبه نمایم) یا آنکه بر
تاریکی کوری و (گرامی خلق) صبر کنم. در

^۱ نهج البلاغه، خطبه: ۲۰۲.

آورند، آنگاه مال خدا را دست به دست بگردانند و بندگان او را به بردگی کشند با نیکوکاران در جنگ و با فاسقان همراه باشند زیرا از آنان کسی که در میان شماست که شراب نوشید و حد بر او جاری شد و کسی که اسلام را نپذیرفت ولی به ناحق بخش‌هایی به او عطا گردید. این گونه حوادث نبود شما را بر نمی‌انگیختم و سرزشتان نمی‌کردم و شما را به گردآوری تشویق نمی‌کردم و آنگاه که سر باز می‌زدید رهایتان می‌کردم آیا نمی‌بینید که مرزهای شما را تصرف کردند شهرهای شما را گشودند و دستاوردهای شما را غارت کردند و در میان شهرهای شما آتش برافروختند! برای جهاد با دشمنان کوچ کنید خدا شما را رحمت کند، در خانه‌های خود نمانید که به ستم گرفتار و به خواری دچار خواهید شد و بهره‌رندی شما از همه پست‌تر خواهد بود، همانا برادر جنگ بیداری و هوشیاری است هر آن کس که به خواب رود دشمن او نخواهد خوابید.^۱

۳_۳ دعوت از مولای متقیان برای بیعت

علی (علیه السلام) را پیامبر جانشین، ولی، وصی بعد از خود معرفی می‌کند اما مولای مظلومان غریب و بی‌یاور شده و زمانی که امامت حق او بود و دیگران را بر مسند خلافت نشانندن نامه‌ها به مولا نوشتند و حضرت در جوابشان می‌فرماید:

^۱ نهج البلاغه، نامه: ۲۶.

این کار را انجام ندهید چرا که من وزیر
شما باشم بهتر از این است که امیرتان باشم
گفتند نه به خدا سوگند ما دست بر
نخواهیم داشت تا با تو بیعت کنیم حضرت
فرمودند پس مراسم بیعت در مسجد باشد
چرا که بیعت من مخفی نیست و جز با
رضایت مسلمانان عملی نمی‌شود.^۱

مردم کوفه با ظلم‌هایی که بر امام مظلومان روا داشتند آنگاه که تازه از خواب غفلتی بعد از
پیامبر اسلام رفته بودند بیدار شده و می‌گویند:

این مرد (عثمان) کشته شده و مردم ناگزیر
باید امام و رهبر داشته باشند و ما امروز
کسی را سزاوارتر از تو برای این امر
نمی‌بینیم نه کسی سابقه تو را دارد و نه
کسی از تو به رسول خدا نزدیک‌تر است.^۲

این نامه‌ها در حالی است که سال‌ها مولایمان علی علیه السلام خانه نشین کردند و از منصب
خود دور داشتند.

خانه نشینی امیرالمومنین به هیچ وجه دورانی از بیتفاوتی سکوت یا انزوا نبود، ایشان در این
دوره به سازندگی فرهنگی، علمی، خدمات اجتماعی و مشاوره می پرداخت تا حضور در راس
قدرت سیاسی. این دوران در واقع ذخیره شدن سرمایه عظیم علمی و عملی برای آینده اسلام و
مسلمین بود که در دوران خلافت خود از آن بهره برد.

^۱ مقاله پژوهشی تحلیلی ابن تیمیه، امامت امام علی (ع).

^۲ همان.

نتیجه گیری

برای موضوع اثبات جایگاه امام علی (علیه السلام) از زبان خودشان در نهج البلاغه می‌توان از چند منظر کلیدی و به هم پیوسته تبیین کرد. امام در نهج البلاغه خود را وارث علم پیامبران دانسته و به تمامی علوم لازم برای هدایت بشر معرفی کرده و ایشان علم خود را مستقیم از منبع وحی می‌داند، ولایت امام علی (علیه السلام) تنها یک مقام سیاسی یا جانشینی ساده نیست بلکه تجلی گاه جامع از حکمت، عدالت و عرفان و رهبری الهی است که پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) آن را بنیان نهاد. خطبه‌های امام به خصوص خطبه شقشقیه، خطبه غدیر و قاصعه با صراحت تاریخی و الهی، حق مسلم آن حضرت را بر ولایت و خلافت مسلمین اثبات می‌کند ایشان در خطبه‌ها نه با انگیزه قدرت طلبی بلکه با دغدغه حفظ دین و اجرای حق سخن می‌گویند و غصب خلافت را عامل برای انحراف امت از مسیر اصلی اسلام می‌داند. ولایت از نگاه امام علی (علیه السلام) الهی و مسئولیتی سنگین در برابر خدا و خلق خداست که بر پایه عدالت گستری، مهربانی با محرومان، زهد در قدرت و مقابله ی بی‌امان با فساد استوار است که این را در نامه‌های حضرت سندی زنده و بی‌پیرایه می‌توان یافت. حضرت ولایت حقیقی را خدمت می‌داند نه سلطنت در حکمت هاعمق و بینش توحیدی و معرفت ناب امام علی (علیه السلام) را آشکار می‌سازد و این نشان می‌دهد که ولایت امام ریشه در علم لدنی و تقوای مثال زدنی و اتصال به منبع وحی دارد

فهرست منابع.

● قرآن

● نهج البلاغه

کتاب های فارسی

۱ - پیشوایی قرآن کریم، نویسنده، یوسف زاده، حسینعلی، سال چاپ ۱۳۹۵

۲_ علی از زبان علی، نویسنده: محمدیان، محمد. سال چاپ ۱۳۹۶

کتاب های عربی

۱_ حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، نشر-قم، عبدالرحیم ربانی

شیرازی، ۲۰ جلد

۲_ مناقب آل ابی طالب

سید ابن طاووس، علی بن موسی، الطرائف فی معرفه مذاهب الطوائفی. چاپ اول: قم، مطبعه الخیام ۱۴۰۰ ق

۳_ طبرسی، احمد بن علی، الاحتجاج علی اهل اللجاج. تحقیق خراسان. چاپ اول: مشهد، نشر مرتضی

۴_ مولف: تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد، غررالحکم و دررالکلم، نویسندگان: مهدوی زاده، محمدعلی، حوزه های تخصصی علوم اسلامی منبع آینه و پژوهش ۱۳۷۸، شماره ۵۶ و ۵۵

۵_ مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، جلد اول، انتشارات اسلامیة

۶_ طوسی، ابوجعفر محمد بن حسن، التهذیب الاحکام، قرن پنجم

مقالات

۱_مقاله اثبات امامت امیرالمومنین علی (علیه السلام) از طریق حدیث وصایت،منابع شیعه
واهل سنت. بخشی،سعید و شکری،آرزو. سال ۱۴۰۲

۲_مقاله تحلیل آرای ابن تیمیه درباره امامت و خلافت امام علی (علیه السلام)

میرزائی،علی رضا و قیومی،محمد باقر.تابستان سال ۱۴۰۰

۳_پایان نامه: امامت و خلافت از منظر نهج البلاغه با تاکید بر نقد شبهات،استادراهنما
،نजारزادگان.نویسنده: موحدی محب،عبدالله،دانشجو.سال ۱۳۹۱

سایت ها

۱- سایت علم نت www.elmnet.ir

۲-سایت www.ghbook.ir

۳- www.google.com.